

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE
EXAMINATION**

GRADE 10

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA

PAMPIRI YA NTLHA

MADUO: 75

NAKO: 2 diura

This question paper consists of 8 pages.

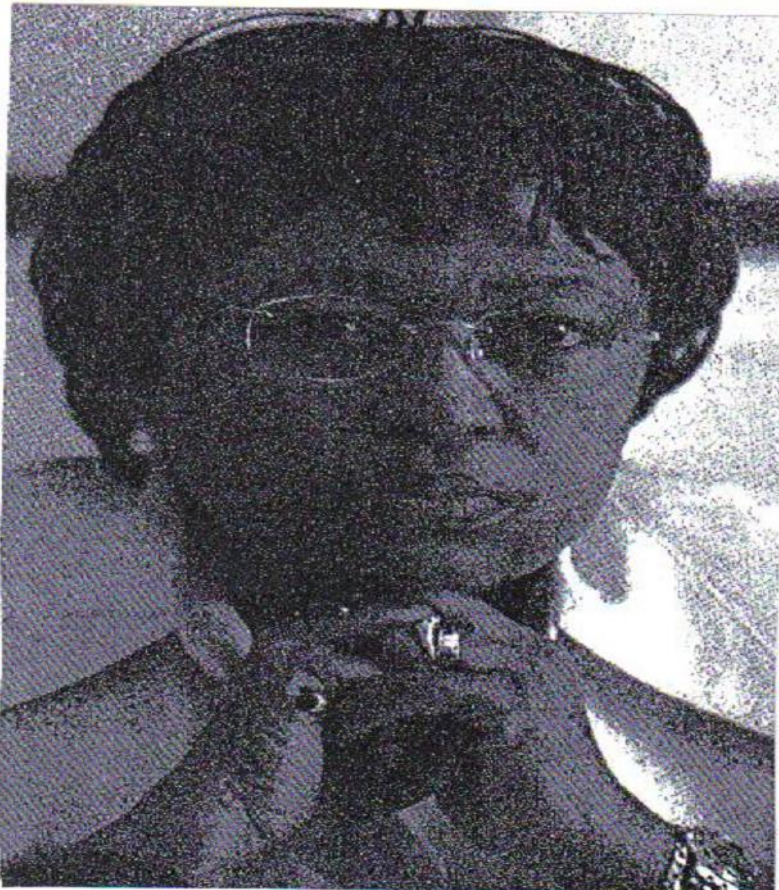
118 1 F

DITAELO:

- Araba dipotso TSOTLHE.
- Karolo nngwe le nngwe e simololwe mo tsebeng e ntšhwa mme kwa bokhutlong jwa karolo moithuti a thalele.
-
- Tlogela mola mo magareng a dikarabo tsa gago.
- Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.
- Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

KAROLO YA A**TEKATLHALOGANYO****POTSO 1**

- 1.1 Sekaseka setshwantsho se se fa tlase mme o arabe dipotso tse di latelang ka ga sona:

1.1.1	Neela leina la mme yo o tthagisitsweng mo setshwantshong se se fa godimo.	(2)
1.1.2	Maemo a gagwe mo setšhabeng ke afe?	(2)
1.1.3	Molao o kganela bana ba dingwaga dife go reka motsoko kgotsa bojalwa mo mabenkeleng?	(1)
1.1.4	Ke bolwetse bofe jo bo tiholwang ke go goga motsoko phetelela?	(1)
1.1.5	Neela letshwao le le lengwe la bolwetse joo / o bona jang gore motho o tshwerwe ke bolwetse jo?	(2)
1.1.6	Motho yo o ineetseng mo nnotaging mme a palelwa ke go e tlogela a ka romelwa kwa mokgathong ofe go bona thuso?	(1)
1.1.7	Ke bolwetse bofe gape jo bo gaitseng matshelo a batho mono Aforika Borwa?	(1)
1.1.8	Neela mekgwa e MEBEDI fela e bolwetse jo bo ka fetelelang mo mothong yo mongwe ka yona.	(4)
1.1.9	Ke tsela efe e e sireletsegileng e motho o ka thibelang tshwaetso ya bolwetse jo ka yona?	(1)
1.2	Buisa temana ka ga kotsi ya motsoko mme morago o arabe dipotso tse di latelang: Rre Keitheng e ne e le rre yo o neng a rata ‘ lapa la gagwe thata. A le direla sengwe le sengwe se a tshwanetseng go le se direla. Bothata jwa gagwe bo ne bo le bosii fela. O ne a rata go goga motsoko. O ne a goga pakana letsatsi le letsatsi. Bana ba gagwe ba ne ba leka go mo rotloetsa go tlogela go goga. Matsapa fela! Bogajana jwa teng ga o re o a mo thiba gore a se goge. Ditlhatswana tsa gagwe di ne di ka go itaya pelo. Matshediso mogatse o ne a re ka re “O tla go lwatsa ” ya nna matsapa a bophiri. Moeka a nne a moma letlharapa mo molomong wa gagwe. Mosi ya nna kojana ya leru le lesweu mo sefatlhegong sa gagwe.	

Sengwe le sengwe sa gagwe se ne se nka motsoko. Fa a ntse a gola, bothata ba tsena. Khemo ya gagwe ya nna thata. Mowa a o gogela botennyana teng. Ngaka ya re mafatla a gagwe a fedile. A feditswe ke motsoko. Bothata jwa pelo jwa tsena. Ngaka ya mo elets a go tlogela go goga. Matsapa othe a, a itaya sefollitse. Ka ngwaga e le legonnyana, tsa nne tsa fela. A iphitlhela a na le bothata jo bogolo. Madi ga a taboge sentle mo mmejaneng wa gagwe. Tlhaloganyo ga e sa tlhole e dira sentle, e a lathega. O nna a ntse a idibala. Dintho ga di fole ka ntlha ya madi a a sa tsamaeng sentle, le fa go ntse jalo go thata gore a tlogele go goga. Go gotlholo gone, o ne a gotlholo gore o mo utlwele botlhoko. Phešwana nngwe le nngwe e feta ka ena. O ne a fiwa dikeletso gore fa a batla go tlogela a dire dilo tse di latelang:

A leke go fokotsa motsoko o a o gogang letsatsi le letsatsi. A se tshole motsoko gongwe le gongwe kwa a yang teng. A lebelele gore fa a ka leka go fokotsa, o goga motsoko o kana kang letsatsi le letsatsi. A ipeelee nako gore o tla bo a tlogetse leng go goga gotlhelele.

Setswana Tota, M.C. Tlhabanelo

DIPOTSO

- 1.2.1 O ka fokotsa jang ke go tshwarwa ke malwetse a pelo? (1)
- 1.2.2 Naya malwetse a le MABEDI a a gakadiwang ke go goga. (2)
- 1.2.3 O ka tlogela jang go goga? Tlhopho karabo e le nosi.
- 1.2.3.1 Tlogela gangwe fela.
- 1.2.3.2 Fokotsa palo ya metsoko e o e gogang letsatsi le letsatsi (1)
- 1.2.4 Tota batho ba gogelang motsoko? (2)
- 1.2.5 Goreng rre Keitheng a ne a sa kgone go tlogela go goga? (2)
- 1.2.6 Kwala mabaka a le MARARO a a ka go kgontshang go tlogela go goga. (3)
- 1.2.7 Tlhalosa maele a a latelang:
- 1.2.7.1 Go itaya pelo. (2)
- 1.2.7.2 Go itaya sefollitse. (2)

MADUO A KAROLO YA A: [30]

KAROLO YA B**TSHOSOBANYO****POTSO 2**

Buisa temana e, mme morago o e sosobanye ka dintlha di le SUPA mme bokao bo sa fetoge.

Maikutlo a gagwe a kukega gape. “Gompieno gone, fa Karabo a sa reka motlakase o tla lala ka tlala. Fa motlakase o se teng ke thusegile e bile ke lapisitswe ke go nna lelata la ntlo e.” A leba kwa phaposing e nnye ya boitapoloso. Mo tafoleng e tshekeletsa, e e fa morago ga lobati a bona karata e tshetlha, e le karata ya motlakase. A kgwa manxa. A e sukunyetsa mo lerobeng le le leng mo lebokosong la motlakase. Ya raga ka bonako ya mo sala morago. “Ke e lekile gabedi jaanong ke e leka la bofelo, fa e ka ntshala morago, ke a tlogela gonne ga ke batle go ipolaya, ke sa le monnye, nna Segomotso wa ga MmaKgomotso.”

A leba setshwantsho se se mo leboteng sebakanyana. E le setshwantsho se segolo se se takilweng. A apere mosese o mosweu wa gagwe wa lenyalo. Ena le monna wa gagwe ba tshwaragane ka mabogo. Go rena boitumelo jo bogolo mo difatlhegong tsa banyalani. A gakologelwa mafoko ao bagolo ba neng ba ba laya ka ona letsatsi la tseo ya gagwe.

“Ke ipotsa gore, a go utlwile nna ke le nosi. A yo mongwe ena ke thuntsebe, kampo o ne a ithaya a re go tewa nna.

Banna ba tshwanetse go fetoga le dinako. Ba tshwanetse go itse gore rona ba segompieno ga re dumele mo seaneng se se reng monna ke selepe o a adimisanwa. Fa motho a lapile a tsamae. Ga se botubi ke karolo ya botshelo.”

Mogala wa lela. A retologa mosetsanyana yo motshwana, yo moleele jaaka letlhaka la thite. Motho wa matlho a makima, a namane, nko e le lenono e eme fa gare ga maramana a mabedi a a boretherethe.

“Hello!” fa a se na go utlwa gore ke lentswe la ga mang, a o tlerébanya fa fatshe ka maikaelelo.

ITHUTENG SETSWANA:

MADUO A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C**TIRISO YA PUO****POTSO 3**

3.1 Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso:

MAMA AFERIKA O TSHWARA DINGWAGA DI LE MASOME -A- SUPA

Kgeleke ya mmino

Mirriam Makeba o sa tswa go tshwara dingwaga di le masome - a- supa. Ke mongwe wa bagaka ba ba tumileng thata mo nageng ya rona ka mmino. Serodumo sa gagwe se itsege le kwa dinageng tsa moseja. Alf Khumalo o ne a mo akgolela tiro e a e diretseng naga ya rona ya Aforika Borwa. Alf Khumalo ke komang - ka -nna wa botshwantshi. Mirriam o diretse naga ya Aforika Borwa go gaisa ka mokgwa o batho ba bantsi ba dirang ka teng. Mirriam o ne a tlhama dipina ka bagaka ba dipolotiki jaaka bo-Oliver Tambo, Nelson Mandela le bo-Sisulu bao ka nako eo ba neng ba le kwa kgolegelong. Mmuso wa basweu wa tlhalele o ne wa simolola go mo tshwenya mme wa mo iletsa go nna moagi wa Aforika Borwa.

MaAforika Borwa a le mantsi a ne a nna le ena kwa Amerika. Ka thuso ya gagwe bontsi jwa MaAforika Borwa bo ne bo bona mafulo a matala kwa nageng ya bojaki. O ne a gapeletswa ke puso ya tlhalele go nna kwa moseja morago ga go tsaya karolo mo pontshong ya mmino ya King Kong. Morago ga moo, o ne a nna le maitemogelo a a tseneletseng a dipolotiki. O ne jaanong a simolola go tlhama dipina tse di kगतलhanong le puso ya kgatelelo. Phataphata ke nngwe ya dipina tsa gagwe tse di santseng di tlhagelela ka magetla.

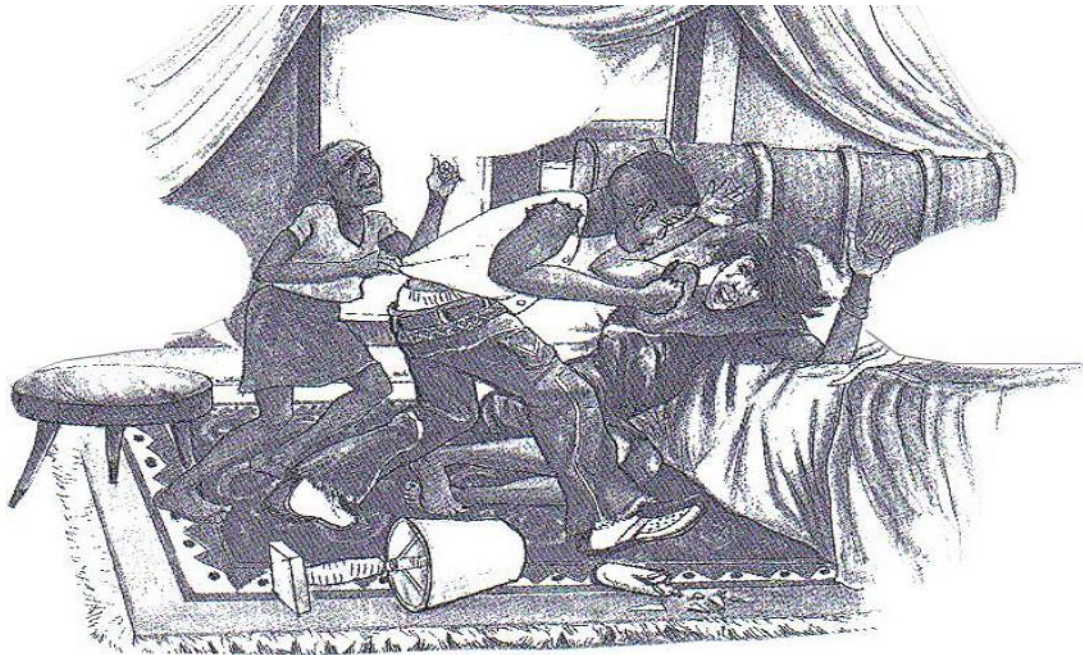
E nopotswe go tswa go The Star ya 4 Mopitlwe 2002**DIPOTSO**

3.1.1	Goreng mokwadi a dirisitse ditlhaka tse dikgolo go kwala setlhogo sa temana?	(2)
3.1.2	Polelwana e e kwadilweng ka bontsho yona e kaya eng?	(2)
3.1.3	Nopola go tswa mo temeng dintlha tse PEDI tse di tlhagisiwang ke mokwadi ka ga Mirriam le mmino wa gagwe.	(2)

- 3.1.4 Boela gape o nople kakanyo ya ga Alf Khumalo ka ga Mirriam. (1)
- 3.1.5 Inola go tswa mo temeng dipolelwana tse di tshalosiwang ke mabolelo a a latelang:
- (a) Ntlwana tshwana. (1)
- (b) Botshelo jo bo botoka. (1)
- (c) Naga ya boeng. (1)
- 3.2 Dirisa dikarolo tse di latelang tsa puo mo dipolelong tsa gago tse di tlabosang:
- 3.2.1 thata (2)
- 3.2.2 ya rona (2)
- 3.2.3 ka mmino (2)
- 3.3 Tlhalosa gore ke dikapuo dife tse di dirisitsweng mo dipolelong tse di latelang:
- 3.3.1 Alf Khumalo ke komang - ka - nna wa ditshwantsho. (1)
- 3.3.2 O ne a tlhama dipina ka bagaka ba dipolotiki jaaka bo-Oliver Tambo. (1)
- 3.4 Kwalola polelo e e latelang mme o e simolole ka mafoko a a thalatsweng.
- 3.4.1 O ne a gapeletswa ke puso ya tlhalele go nna kwa moseja. (2)
- 3.5 Dirisa maemedi boemong jwa maina a a thalatsweng.
- 3.5.1 Oliver Tambo, Nelson Mandela le bo-Sisulu bao ka nako eo ba neng ba le kwa kgolegolong. (1)
- 3.6 Masupi ke ao a a latela, a dirise mo dipolelong tse di tlabosang:
- 3.6.1 ba (2)
- 3.6.2 eo (2)
- 3.7 Sekaseka setshwantsho se se fa tlase mme o arabe dipotso:

GORENG TSHO TLAKO E E KANA?

E nopotswe go tswa mo go Matlhasedi, Mojaki M le Kelebile

DIPOTSO:

- 3.7.1 Goreng setlhogo sa setshwantsho se se kwadilwe ka dithaka tse dikgolo tse di ntshofaditsweng. (2)
- 3.7.2 A ditiragalo tsa setshwantsho di tsamaelana le setlhogo? Tlhalosa karabo ya gago. (2)
- 3.7.3 Monna yo o gogwang o tsalana jang le mosadi yo o oleng? (2)
- 3.7.4 Tshotlako e e bonwang mo setshwantshong ke nngwe ya ditshotlako tsa mmele. Naya sekao sa tshotlako ya maikutlo. (2)
- 3.7.5 Ke eng se se ka dirwang go thibela tshotlako e e bonwang mo setshwantshong? (2)

MADUO A KAROLO YA C: [35]

PALOGOTLHE: 75

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE
EXAMINATION**

GRADE 10

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA

PAMPIRI YA BORARO

MADUO: 100

NAKO: 3 diura

This question paper consists of 7 pages.

118 3 F

DITAELO:

Pampiri e, e arotswe ka dikarolo di le **NNE** e leng A, B, C le D.

KAROLO YA A: Tlhamo (50)

KAROLO YA B: Ditlhangwa tse dileele tsa tirisano gammogo le ditlhangwa tse di dirisang mekgwa e e farologaneng ya tlhaeletsano (karolwana e le nngwe (30)

KAROLO YA C: Ditlhangwa tse dikhutshwane tsa tirisano (10)

KAROLO YA D: Ditlhangwa tsa tshupetso / tshedimosetso / pono / gammogo le ditlhangwa tse di dirisang mekgwa e e farologaneng ya tlhaeletsano (10)

1. Baithuti ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo go Karolo ya A, Karolo ya B, Karolo ya C le Karolo ya D.
2. Karolo nngwe le nngwe e simololwe mo tsebeng e ntšhwa mme kwa bokhutlong jwa Karolo moithuti a thalele.
3. Tlogela mola mo magareng a dikarabo tsa gago.
4. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.
5. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
6. Baithuti ba tla abelwa maduo a go dira lenane la thulaganyo le go tsereganya tiro ya bona pele ba kwala.

KAROLO YA**TLHAMO****POTSO 1**

Kwala tlhamo ya boleele jwa mafoko a a ka nnang kana ka 200 – 250 ka ga **NNGWE** fela ya ditlhogo tse di latelang kgotsa ditshwantsho tse di neilweng. Fa o dirisa setshwantsho go kwala tlhamo se neele setlhogo.

1. Ditshwantsho tse di latelang di bontsha balwela kgololosego ba le bane ba Aforika Borwa. Itlhophele a le mongwe fela mme o kwale tlhamo ka ga ena.

Oliver Tambo**Walter Sisulu****Nelson Mandela****Steve Biko**

2. Neela tiragalo e e tlhagelelang mo setshwantshong se se ka fa tlase. Kwala tlhamo ka se o se itemogelang mo setshwantshong mme o neele tlhamo ya gago setlhogo.

3. Fa ba ka ntlhopha go nna moeteledipele wa baithuti.
4. Tlota ka moo o ka dirang ka gona go kgobokanya madi a go tshwara motantsho wa materiki mo bokhutlong jwa tigelo ya ngwaga wa gago wa dithuto.
5. Molao wa Aforika Borwa o letlelela basadi ba ba nyetsweng go lemolola. Bolela gore a go lemolola go siame kgotsa nnyaya.
6. Dintsho tsa segologolo di gaisa tsa segompieno.

MADUO A KAROLO YA A: 50
PALOGOTLHE: 50

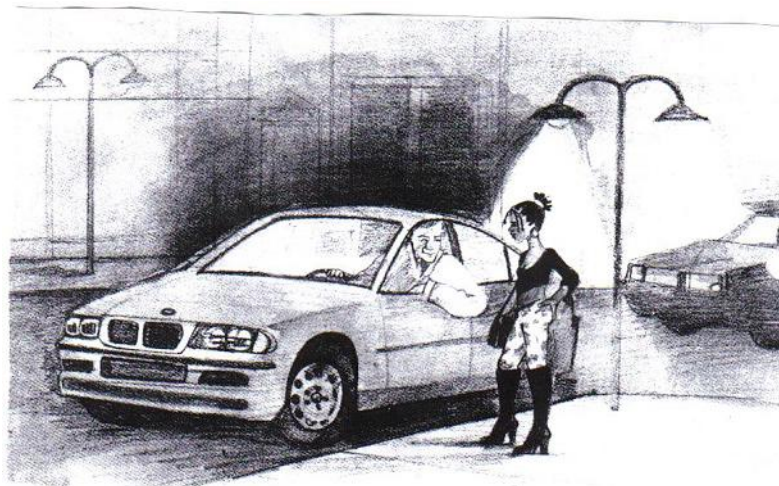
KAROLO YA B

SETLHANGWA SE SELEELE SA TIRISANO

POTSO 2

Araba potso e le **NNGWE** fela mo karolong ya B. Karabo e nne boleele jwa mafoko a a ka nnang kana ka 120 – 150 (diteng fela).

1. Sekaseka setshwantsho se se latelang mme morago o kwalele Lefapha la Boitekanelo **lekwalo** la ngongorego

KGOTSA

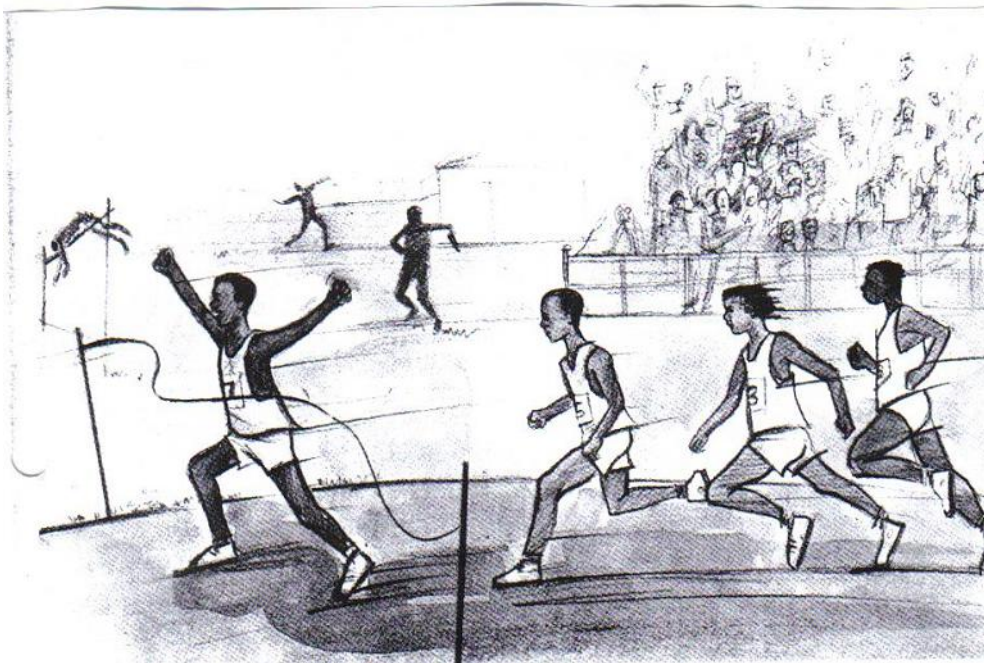
2. Kwala **lenane le metsotso ya kopano** e mo go yona go neng go buisanwa ka ga morutabana yo o sa tseeng tiro ya gagwe tsia.

KGOTSA

3. Nkokoago yo o agileng kwa ga Moseitlha o tlhokafetse. Ba losika ba go kopile go dira tsa thulaganyo ya phitlho. Kwala tsa botshelo jwa moswi.

KGOTSA

4. Lebelela setshwantsho se se latelang, mme morago o kwale pegelo o ikaegile ka setshwantsho

MADUO A KAROLO YA B: 1 x 30 [30]

PALOGOTLHE: 30

KAROLO YA C**DITLHANGWA TSE DIKHUTSHWANE TSA TIRISANO****POTSO 3**

Araba potso e le **NNGWE** fela mo karolong ya C. Karabo e nne boleele jwa mafoko a a ka nnang kana ka 80 – 100.

1. O ne o ile kwa khomforenseng ya boditšhabatšhaba e mo go yona go neng go buiwa ka bolwetse jwa lebolelamading. Kwala **bukatsatsi** e mo go yona o tlhagisang tse di neng di diragala mo malatsing a le supa.

KGOTSA

2. Kgaitradio o apara purapura ya kwa Unibesithi ya Bokone. Kwala **taletso** e mo go yona o laletsang ditsala tsa gago go tla kwa moletlong wa ga kgaitradio.

KGOTSA

3. O kopile tiro ya letogo kwa lebenkeleng la “Woolworths” go dira ka mafelo mangwe le mangwe a beke le ka malatsi a boikhutso, maikaelelo e le go kokoanya madi a go tswelletsa dithuto mo ngwageng o o tlang. O lopilwe go tla potsotherisanong e e tlatshwarwang kwa dikantorongdikgolo tsa Tshwane, Lwetse a tlhola malatsi a le lesome le botlhano. Ba kwalele fekele o ba itsise gore o tla nna teng mo potsotherisanong eo.

MADUO A KAROLO YA C: [10]

KAROLO YA D**DITLHANGWA TSA TSHUPETSO / TSHEDIMOSSETSO / PONO / LE DITLHANGWA TSE DI DIRISANG MEKGWA E E FAROLOGANENG YA TLHAELETSANO****POTSO 4**

Araba potso e le **NNGWE** fela mo Karolong ya D. Karabo e nne boleele jwa mafoko a a ka nnang kana ka 80 – 100.

1. Kwala kitsiso e e tla phatlhaladiwang, e mo go yona go lalediwang baagi go tla go ngongorega ka motlakase o o timiwang gangwe le gape segolobogolo mo dinakong tsa mariga.

KGOTSA

2. Tlhagisa phousetara ya diritibatsi e mo go yona o leng kgatlhanong le tiriso ya diritibatsi mo bašweng.

KGOTSA

3. Ga o bolo go kgaogana le malomaago bogologolo mme jaaka e le moja ditlhogo o tshwanetse go nna teng mo patlong ya setlogolo sa gagwe mo nakong ya dibeke di le pedi. Mo thalele tsela e a tshwanetseng go e dirisa go fitlha kwa gaeno

KGOTSA

4. O na le kgwebo e mo go yona o leng Motsamaisa mogolo yo o rutang bosetlabošane go kgweetsa koloi. Ba laele dikgato tse ba tshwanetseng go di tsaya go fitlhelela maikaelelo a bona a go kgweetsa.

MADUO A KAROLO YA D: [10]
PALOGOTLHE: 100